।। ତୃତୀୟ ଦିନ ପାରାୟଣ ।।

।। ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।।

ବାବାଙ୍କ ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶିତା ଓ ରତନଜୀଙ୍କୁ ସନ୍ତାନପ୍ରାପ୍ତି, ସନ୍ଥ ମୌଲା ସାହେବ, ଦକ୍ଷିଣା ମୀମାଂସା, ଗଣପତରାଓ ବୋଡ଼ସ, ଶ୍ରୀମତୀ ତର୍ଖଡ଼, ଦକ୍ଷିଣାର ମର୍ମ

ଶ୍ରୀ ସାଇବାବାଙ୍କ ବଚନ ଏବଂ କୃପା ଦ୍ୱାରା ଅସାଧ୍ୟ ରୋଗ କିପରି ଭଲ ହେଉଥିଲା, ଗତ ଅଧ୍ୟାୟରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ରତନଜୀ ୱାଡ଼ିଆ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବାବା କିପରି ଅନୁଗୃହୀତ କଲେ ତଥା ତାଙ୍କର କିପରି ପୁତ୍ରରତ୍ନ ପ୍ରାପ୍ତି ହେଲା ତାହା ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଉଛି ।

ଏହି ସନ୍ଥଙ୍କର ଜୀବନୀ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅପୂର୍ବ ଓ ଅନନ୍ୟ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟା ଯଥା ଆହାର, ଚାଲିଚଳଣ ତଥା ସ୍ୱାଭାବିକ ଅମୃତୋପଦେଶ ବଡ଼ ମଧୁର ଥିଲା । ସେ ବସ୍ତୁତଃ ଆନନ୍ଦର ଅବତାର ଥିଲେ । ସେହି ପରମାନନ୍ଦର ରସକୁ ସେ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଆସ୍ୱାଦନ କରାଇଲେ ଏବଂ ଏଥିନିମନ୍ତ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କର୍ମ ଏବଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନେକ କଥା ସେ ଶୁଣାଇଲେ, ଯେଉଁଥିରୁ ସେମାନେ ସତ୍ତ୍ୱ ମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ବାବାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ଏହି ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଯେ ଲୋକମାନେ ସଂସାରରେ ସୁଖରେ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସର୍ବଦା ଜାଗ୍ରତ ରହି ଆତ୍ମାନୁଭୂତି ଲାଭ କରନ୍ତୁ । ଗତ ଜନ୍ମର ଶୁଭ କର୍ମର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଏହି ଶରୀର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଛି ଏବଂ ତା'ର ସାର୍ଥକତା ସେତେବେଳେ ହେବ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଏହି ଜୀବନରେ ଭକ୍ତି ଏବଂ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତି କରିବା । ଏଣୁ ଆମକୁ ଆମର ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ତିମ ମାର୍ଗ ହେତୁ ସର୍ବଦା

ସଜାଗ ତଥା ତତ୍ପର ରହିବାକୁ ହେବ । ଯଦି ତୁମେ ପ୍ରତିଦିନ ଶ୍ରୀ ସାଇଙ୍କର ଲୀଳା ଶ୍ରବଣ କରିବ ତାହେଲେ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିପାରିବ । ଦିନରାତି ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କର । ଏହି ପ୍ରକାର ଆଚରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ମନର ଚଞ୍ଚଳତା ଦୂର ହୋଇଯିବ । ନିରନ୍ତର ଏହାର ଅଭ୍ୟାସ କଲେ ଚୈତନ୍ୟଘନ ସହ ଅଭିନ୍ନତା ଲାଭ କରିବ ।

।। ବାବାଙ୍କ ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶିତା ଓ ରତନଜୀଙ୍କ ସନ୍ତାନପ୍ରାପ୍ତି ।।

ନାନ୍ଦେଡ଼ର ରତନଜୀ : ଏବେ ଆମେ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟର ମୂଳ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା । ନିଜାମ ରାଜ୍ୟର ନାନ୍ଦେଡ଼ରେ ରତନଜୀ ଶାପୁରଜୀ ୱାଡ଼ିଆ ନାମରେ ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ୟବସାୟୀ ରହୁଥିଲେ । ବ୍ୟବସାୟରୁ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅତୁଳନୀୟ ସମ୍ପତ୍ତି, ଜମିବାଡ଼ି ଓ ଗାଡ଼ିଘୋଡ଼ା ଥିଲା । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ ହେଉଥିଲେ; ହେଲେ ବାହ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ସୁଖୀ ଜଣାପଡୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯଥାର୍ଥରେ ସେପରି ନଥିଲେ । ବିଧାତାଙ୍କର ରଚନା ଏପରି ଯେ ଏ ସଂସାରରେ କେହି ବି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଖୀ ନୁହନ୍ତି । ଧନାଢ଼୍ୟ ରତନଜୀ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ନଥିଲେ । ସେ ପରୋପକାରୀ ତଥା ଦାନଶୀଳ ଥିଲେ । ଗରିବମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଏବଂ ବସ୍ତ୍ର ବିତରଣ କରୁଥିଲେ ତଥା ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରରୁ କେହି ଖାଲି ହାତରେ ଫେରୁନଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖୀ ମନେ କରୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସନ୍ତାନଟିଏ ନଥିବାରୁ ସେ ଦୁଃଖରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିଲେ । ଯେପରି ପ୍ରେମ ତଥା ଭକ୍ତିରହିତ କୀର୍ତ୍ତନ, ବାଦ୍ୟରହିତ ସଂଗୀତ, ଯଜ୍ଞୋପବୀତରହିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବ୍ୟାବହାରିକ ଜ୍ଞାନରହିତ କଳାକାର, ପଶ୍ଚାତ୍ତାପରହିତ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା ଏବଂ କଣ୍ଠମାଳା(ମଙ୍ଗଳ ସୂତ୍ର) ରହିତ ଅଳଙ୍କାର ମୂଲ୍ୟହୀନ ମନେ ହୁଏ, ସେହି ପ୍ରକାର ସନ୍ତାନରହିତ ଗୃହସ୍ଥର ଘର ମଧ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ । ରତନଜୀ ସର୍ବଦା ଏହି ବିଷୟ ଚିନ୍ତାରେ ରହୁଥିଲେ । ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥିଲେ 'କ'ଣ ଈଶ୍ୱର ମୋ ପ୍ରତି କେବେ ଦୟା କରିବେ ନାହିଁ ? ମୋର ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ହେବନାହିଁ ? ଏହି କଥା ଚିନ୍ତା କରି ସେ ସର୍ବଦା ଉଦାସ ରହୁଥିଲେ । ଖାଦ୍ୟପେୟ ପ୍ରତି ମନ ଯାଉନଥିଲା । ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ଚିନ୍ତା ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖୁଥିଲା । ଦାସଗଣୁ ମହାରାଜଙ୍କ ଉପରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ନିଜର ମନକଥା ଖୋଲି କହିଲେ । ଦାସଗଣୁ ତାଙ୍କୁ ବାବାଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେବାକୁ ଏବଂ ସନ୍ତାନପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ବାବାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ରତନଜୀଙ୍କ ମନକୁ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ପାଇଲା ଏବଂ ସେ ଶିରିଡ଼ି ଯିବାକୁ ସ୍ଥିରକଲେ । କିଛି ଦିନ ପରେ ଶିରିଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ବାବାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ତାଙ୍କର ଚରଣରେ ଲୋଟିପଡ଼ିଲେ । ବାବାଙ୍କ ଗଳାରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ହାର ପିନ୍ଧାଇ ନାନା କିସମର ଫଳମୂଳ ଅର୍ପଣ କଲେ ।

ତତ୍‌ପଶ୍ଚାତ୍ ଆଦର ସହକାରେ ବାବାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ 'ବିପଦରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅନେକ ଲୋକ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ତୁରନ୍ତ ଦୂର କରୁଛନ୍ତି । ଏହି କୀର୍ତ୍ତି ଶୁଣି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଆଶା ନେଇ ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀପୟରରେ ଶରଣ ନେଇଛି । ମୋର ବହୁତ ଭରସା ହୋଇଯାଇଛି, ଦୟାକରି ମୋତେ ନିରାଶ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ସାଇବାବା ତାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଦକ୍ଷିଣା ମାଗିଲେ । ରତନଜୀ ତାହା ଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲେ, ବାବା ପୁଣି କହିଲେ 'ମୁଁ ତୁମଠାରୁ ୩ ଟଙ୍କା ଚଉଦ ଅଣା ଆଗରୁ ପାଇସାରିଛି; ଏଣୁ କେବଳ ଅବଶିଷ୍ଟ ଟଙ୍କା ଦିଅ । ଏକଥା ଶୁଣି ରତନଜୀ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ପଡ଼ିଲେ । ବାବାଙ୍କ ଉକ୍ତିର ଅଭିପ୍ରାୟ ସେ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ 'ମୁଁ ତ ଏହି ପ୍ରଥମ ଥର ଶିରିଡ଼ି ଆସିଛି,୩ ଟଙ୍କା ୧୪ ଅଣା ଆଗରୁ ଦେଲି କିପରି ? ପ୍ରଥମେ ସେ ଏକଥାର ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ବାବାଙ୍କ ଚରଣଦେଶରେ ବସିରହିଲେ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣା ଅର୍ପଣ କଲେ । ଏବେ ସେ ତାଙ୍କର ଆଗମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜଣାଇଲେ ଏବଂ ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ବାବାଙ୍କ ମନରେ ଦୟା ଆସିଗଲା । ସେ କହିଲେ 'ଚିନ୍ତା ପରିତ୍ୟାଗ କର, ଏବେ ତୁମର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସମାପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଏହା ପରେ ବାବା ଉଦି ଦେଇ ତାଙ୍କର ବରଦ ହସ୍ତ ତାଙ୍କର ମସ୍ତକ ଉପରେ ରଖି କହିଲେ 'ଆଲ୍ଲା ତୁମର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ ।"

ବାବାଙ୍କର ଅନୁମତି ପାଇ ରତନଜୀ ନାନ୍ଦେଡ଼ ଫେରିଆସିଲେ ଏବଂ ଶିରିଡ଼ିରେ ଯାହା ସବୁ ଘଟିଲା ଦାସଗଣୁ ମହାରାଜାଙ୍କ ଆଗରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ରତନଜୀ କହିଲେ 'ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଭଲରେ ହେଲା । ବାବାଙ୍କର ଶୁଭ ଦର୍ଶନ ମିଳିଲା, ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଏବଂ ପ୍ରସାଦ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝିହେଲା ନାହିଁ । ବାବା କହିଲେ କି ସେ ୩ ଟଙ୍କା ୧୪ ଅଣା ଆଗରୁ ପାଇସାରିଛନ୍ତି । ଏହାର ଅର୍ଥ ଦୟାକରି ମୋତେ ଟିକିଏ ବୁଝାଇଦିଅନ୍ତୁ । ଏହାପୂର୍ବରୁ ମୁଁ କେବେ ଶିରିଡ଼ି ଯାଇନାହିଁ । ତେଣୁ ବାବାଙ୍କୁ ସେହି ଟଙ୍କା ମିଳିଲା କେମିତି ? ଦାସଗଣୁଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା କୌତୂହଳ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଅନେକ ଦିନ ସେ ଏହା ଉପରେ ବିଚାର କଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ସ୍ମରଣ ହେଲା ଯେ ରତଜନୀ ଜଣେ ଯବନ ସନ୍ଥ ମୌଲା ସାହେବଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ ତଥା ଏ ବାବଦରେ କିଛି ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ । ମୌଲାସାହେବ ନାନ୍ଦେଡ଼ର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ସନ୍ଥ ଥିଲେ, ଯଦିଓ କୁଲି କାମ କରୁଥିଲେ । ରତନଜୀ ଯେବେ ଶିରିଡ଼ି ଯିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ ତା'ର କିଛିଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମୌଲାସାହେବ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଥିଲେ । ରତନଜୀ ତାଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲେ, ଅତଏବ ଆଦର ସହକାରେ ତାଙ୍କର ସତ୍କାର କଲେ । ଚାହା ଜଳଖିଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ଏକଥା ଶୁଣି ଦାସଗଣୁ ରତନଜୀଙ୍କୁ ଆତିଥ୍ୟ ବାବଦରେ ଖର୍ଚ୍ଚର ହିସାବ ପଚାରିଲେ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଭାବରେ ଏକଥା ଜଣାଗଲା ଯେ ସର୍ବମୋଟ ୩ ଟଙ୍କା ୧୪ ଅଣା ଖର୍ଚ୍ଚ

ହୋଇଛି । ନା ଏହାଠାରୁ କମ୍ ନା ବେଶୀ । ଏହାପରେ ବାବାଙ୍କର ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶିତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମସ୍ତେ ଅବଗତ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଶିରିଡ଼ିରେ ବିରାଜମାନ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଶିରିଡ଼ି ବାହାରେ ଯାହା ଘଟୁଥିଲା, ତାହା ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଜ୍ଞାତ ହେଉଥିଲା । ଯଥାର୍ଥରେ ସେ ଅତୀତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତର ଜ୍ଞାତା ତଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆତ୍ମା ଏବଂ ହୃଦୟ ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟଥା ମୌଲା ସାହେବଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ବାବଦରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିବା ଅର୍ଥ ତାଙ୍କୁ କିପରି ବିଦିତ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଦାସଗଣୁଙ୍କର ଏହି ସମାଧାନରେ ରତନଜୀ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସାଇଚରଣରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରୀତି ହେଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ୧୨ଟି ସନ୍ତାନ ଜାତ ହେଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୪ଜଣ ଜୀବିତ ରହିଲେ ।

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟର ଶେଷରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ଯେ ବାବା ରାୟବାହାଦୁର ହରି ବିନାୟକ ସାଠେଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପତ୍ନୀଙ୍କ ବିୟୋଗ ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେ ପୁତ୍ରସନ୍ତାନ ଲାଭ କରିବେ ବୋଲି କହିଲେ । ରାୟବାହାରଦୁର ସାଠେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ କଲେ । ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଟି କନ୍ୟା ହେଲେ, ଏହା ତାଙ୍କୁ ନିରାଶ କଲା, ତେବେ ତୃତୀୟ ସନ୍ତାନ ପୁତ୍ର ହେଲା । ଏହି ପ୍ରକାର ବାବାଙ୍କର ବଚନ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ଏବଂ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ।

।। ଦକ୍ଷିଣା ନେବା ଓ ଶହେଗୁଣ ଫେରାଇବା ।।

ଦକ୍ଷିଣା ମୀମାଂସା : ଦକ୍ଷିଣା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରି ଆମେ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟ ସମାପ୍ତ କରିବା । ଏ କଥା ଜଣାଅଛି ଯେ ଯେଉଁମାନେ ବାବାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଯାଉଥିଲେ ବାବା ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣା ନେଉଥିଲେ । ଏଠାରେ କାହା କାହା ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ ଯେ ବାବା ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଫକିର ଥିଲେ ଏବଂ ସଂସାର ଅନାସକ୍ତ ଥିଲେ, ଏହି ପ୍ରକାର ଦକ୍ଷିଣା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଏବଂ କାଞ୍ଚନକୁ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେବା କ'ଣ ଉଚିତ ଥିଲା ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଆମେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ।

ପ୍ରକୃତରେ ବହୁ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାବା ଭକ୍ତମାନଙ୍କଠାରୁ କିଛି ଗ୍ରହଣ କରୁନଥିଲେ । ଜଳନ୍ତା ଦିଆସିଲି କାଠିଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି କରି ସେ ନିଜ ପକେଟରେ ରଖୁଥିଲେ । ଭକ୍ତ ହେଉ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଯେ କେହି ସେ କାହାରିକୁ କିଛି ମାଗୁନଥିଲେ । ଯଦି କେହି ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ପଇସା ରଖିଦେଉଥିଲା ତାହେଲେ ସେ ତାହାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ସେଥିରେ ତମାଖୁ କିମ୍ବା ତେଲ କିଣୁଥିଲେ । ସେ ପ୍ରାୟତଃ ବିଡ଼ି ଅବା ଚିଲମ ପିଉଥିଲେ । କେତେକ ଲୋକ ଭାବିଲେ ଯେ ବିନା ଭେଟିରେ ସନ୍ଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନେ ବାବାଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଲେ । ଯଦି ପଇସାଟିଏ କେହି ଦେଉଥିଲା

ତାହେଲେ ବାବା ତାକୁ ମୁଣାରେ ରଖିଦେଉଥିଲେ ଏବଂ କେହି ଯଦି ଦୁଇ ପଇସା ଦେଉଥିଲା ତାହେଲେ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ପଇସା ତାକୁ ଫେରାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ବାବାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ଦୂରଦୂରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିଗଲା ଏବଂ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଲୋକେ ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସେତେବେଳେ ବାବା ଦକ୍ଷିଣା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଶ୍ରୁତି ଅନୁସାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା ବିନା ଭଗବାନଙ୍କ ପୂଜା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ବିନା ଭେଟିରେ ଈଶ୍ୱର, ରାଜା, ସନ୍ଥ ଓ ଗୁରୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି । ତେବେ ତାଙ୍କୁ କ'ଣ ଭେଟି ଦିଆଯିବ ? ବେଶିରୁ ବେଶି ହେଲେ ମୁଦ୍ରା ବା ଧନ । ଏହି ବିଷୟରେ ଉପନିଷଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟ ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ବୃହଦାରଣ୍ୟକ ଉପନିଷଦରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି ଦେବତା, ମାନବ ଏବଂ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ 'ଦ' ଅକ୍ଷର ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ । ଦେବତାମାନେ ଏହାର ଅର୍ଥ ଦମ ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ମନେ କଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ଭାବିଲା ସେ ଦାନ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ଉଚିତ । ରାକ୍ଷସମାନେ ବିଚାର କଲେ ଯେ ସେମାନେ ଦୟା ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ହେବ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଦାନର ପରାମର୍ଶ ଦିଆଗଲା । ତୈତ୍ତରୀୟ ଉପନିଷଦରେ ଦାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ପାଇଁ କୁହାଯାଇଛି । ଦାନ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ 'ବିଶ୍ୱାସପୂର୍ବକ ଦାନ କର, ଅନ୍ୟଥା ଏହା ବୃଥା ।' ଦାତାଙ୍କର ଦାତା ସାଇନାଥଙ୍କ ପାଇଁ ଧନର କ'ଣ ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା ? ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ କାଞ୍ଚନ ତ୍ୟାଗ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ ତଥା ସେମାନଙ୍କ ମନରୁ ଆସକ୍ତି ଭାବ ଦୂର କରି ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧି କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ସେ ଏହି ପ୍ରଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ତେବେ ଏଥିରେ ଏକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଥିଲା । ବାବା କହୁଥିଲେ 'ଯାହା କିଛି ବି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ତା'ର ଶହେ ଗୁଣ ମୋତେ ଫେରାଇବାକୁ ପଡୁଛି ।' ଏହାର ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ଅଛି ।

(୧) ପ୍ରସିଦ୍ଧ କଳାକାର ଗଣପତରାଓ ବୋଡ଼ସ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ ବାବାଙ୍କର ବାରମ୍ବାର ଇଚ୍ଛା ଯୋଗୁ ସେ ତାଙ୍କର ଟଙ୍କା ଥଳି ବାବାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଦେଲେ । ଏହାର ପରିଣାମ ଏହା ହେଲା କି ଜୀବନରେ ତାଙ୍କର ଆଉ କେବେ ଅର୍ଥର ଅଭାବ ରହିଲା ନାହିଁ ତଥା ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଲାଭ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହାର ଏକ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ଅଛି । ଅନେକ ଥର ବାବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦକ୍ଷିଣା ସ୍ୱୀକାର କରୁନଥିଲେ । ଏହାର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉଛି । ପ୍ରଫେସର ସି.କେ. ନାରକେ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବାବା ୧୫ ଟଙ୍କା ଦକ୍ଷିଣା ମାଗିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରେ ସେ କହିଲେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ପଇସା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ବାବା କହିଲେ 'ମୁଁ ଜାଣୁଛି ତୁମ ପାଖରେ ପଇସା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯୋଗବାଶିଷ୍ଠ ତ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଛ, ସେଥିରୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦିଅ ।' ଏଠାରେ ଦକ୍ଷିଣାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପୁସ୍ତକରୁ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରି ହୃଦୟଙ୍ଗମ

କରିବା, ଯାହାକି ବାବାଙ୍କର ନିବାସସ୍ଥଳ ଅଟେ ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଘଟଣାରେ ଜଣେ ମହିଳା ଶ୍ରୀମତୀ ଆର.ଏ. ତର୍ଖଡ଼େଙ୍କଠାରୁ ସେ ଛଅ ଟଙ୍କା ଦକ୍ଷିଣା ମାଗିଲେ । ମହିଳାଜଣକ ବିଶେଷ ଦୁଃଖପ୍ରକାଶ କଲେ କାରଣ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଦେବା ପାଇଁ କିଛି ନଥିଲା । ତାଙ୍କର ପତି ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ କି ବାବାଙ୍କ ବାଣୀର ଅର୍ଥ ଷଡ଼ରିପୁକୁ ବୁଝାଉଛି, ତାହା ବାବାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରିବା ଉଚିତ । ବାବା ଏହି ଅର୍ଥାନ୍ତରରେ ଏକମତ ହେଲେ ।

ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ବାବାଙ୍କ ନିକଟରେ ଦକ୍ଷିଣା ରୂପରେ ବହୁ ଧନ, ଦ୍ରବ୍ୟ ଠୁଳ ହେଉଥିଲା । ତେବେ ସେସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସେହିଦିନ ହିଁ ସେ ବିତରଣ କରିଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ପରଦିନ ପୁଣି ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ଜୀବନର ଶେଷ ଦଶବର୍ଷରେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଦକ୍ଷିଣା ଆକାରରେ ଆସିଥିଲେ ହେଁ ମହାସମାଧି ବରଣ କରିବା ବେଳକୁ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କିଛି ମୁଦ୍ରା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଥିଲା । ସଂକ୍ଷେପରେ ଦକ୍ଷିଣା ନେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧିକରଣ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା ।

ଦକ୍ଷିଣାର ମର୍ମ : ବାବାଙ୍କର ଜଣେ ଭକ୍ତ ଥାନେ ନିବାସୀ ବି.ଭି. ଦେବ(ସେବା ନିବୃତ୍ତ ମାମଲତଦାର) ଏହି ବିଷୟରେ ସାଇଲୀଳା ପତ୍ରିକା(ଭାଗ-୭, ପୃଷ୍ଠା ୬୨୩)ରେ ଏକ ଆଲେଖ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ତାହା ଏହିପରି : ବାବା ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣା ନେଉନଥିଲେ । ବାବା ନମାଗୁଣୁ କେହି ଦକ୍ଷିଣା ଦେଲେ, କେତେବେଳେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ତ ଆଉ କେବେ ଗ୍ରହଣ କରୁନଥିଲେ । କେବଳ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ସେ ମାଗୁଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ବାବା ମାଗିଲେ ଦେବେ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ମାଗୁନଥିଲେ । ଯଦି କେହି ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଉଥିଲା ତାହେଲେ ସେ ତାକୁ ଫେରାଇନେବାକୁ କହୁଥିଲେ । ମହିଳା ଏବଂ ପିଲାମାନଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଦକ୍ଷିଣା ନେଉଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ଧନାଢ୍ୟଙ୍କୁ କିମ୍ବା ଗରିବଙ୍କୁ କେବେ ଦକ୍ଷିଣା ମାଗିନାହାନ୍ତି । ବାବା ମାଗିବା ଉତ୍ତାରେ ଯେଉଁମାନେ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଉନଥିଲେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସେ କେବେ କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରୁନଥିଲେ । ଯଦି କୌଣସି ବନ୍ଧୁ ହାତରେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ କେହି ଦକ୍ଷିଣା ପଠାଉଥିଲେ ଏବଂ ବନ୍ଧୁଜଣକ ଯଦି ଭୁଲବଶତଃ ତାହା ଭୁଲିଯାଉଥିଲେ ତାହେଲେ ବାବା କୌଣସି ନା କୌଣସି ଉପାୟରେ ତାଙ୍କୁ ତାହା ମନେ ପକାଇଦେଉଥିଲେ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଦକ୍ଷିଣା ରାଶିରୁ କିଛି ପରିମାଣ ଫେରାଇ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ଫେରାଉଥିବା ଲୋକଟିକୁ ସେହି ଅର୍ଥ ଠିକଣା ଭାବରେ ବା ପୂଜା ଘରେ ରଖିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲେ । ଦାତା ବା ଭକ୍ତ ଏଥିରୁ ବିଶେଷ ଲାଭାନ୍ୱିତ ହେଉଥିଲେ । ଯଦି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାରୁ ଅଧିକ ଅର୍ଥ ଦାନ କରୁଥିଲେ, ବାବା ଅବଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଉଥିଲେ । କାହା କାହାକୁ ସେ ଅଧିକ ଟଙ୍କା

ମାଗୁଥିଲେ ଏବଂ ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସେହି ପରିମାଣ ଅର୍ଥ ନଥିଲା ଅନ୍ୟଠାରୁ ଉଧାର ଆଣିବା ପାଇଁ କହୁଥିଲେ । କାହା କାହାକୁ ତ ଦିନରେ ତିନି ଚାରିଥର ଦକ୍ଷିଣା ମାଗୁଥିଲେ ।

ଦକ୍ଷିଣାରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଅର୍ଥରୁ ବାବା ନିଜ ପାଇଁ ବହୁ କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଥିଲେ । ଯଥା ଚିଲମ ଟାଣିବା ପାଇଁ ତମାଖୁ ଏବଂ ଧୂନି ପାଇଁ କାଠ କିଣିବାରେ ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦାନ କରିଦେଉଥିଲେ । ଶିରିଡ଼ି ସଂସ୍ଥାନର ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ମାଇଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଧନୀ ଭକ୍ତମାନେ ଠୁଳ କରିଥିଲେ । ଅଧିକ ଦାମୀ ଜିନିଷ ଆଣୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବାବା କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ବିରକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ନାନାସାହେବ ଚାନ୍ଦୋରକରଙ୍କୁ ସେ କହିଥିଲେ କି 'ମୋର ସମ୍ପତ୍ତି ହେଉଛି କେବଳ ଗୋଟିଏ କୌପୀନ ଓ ଟିଣଡବା । ଲୋକେ ବିନା କାରଣରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଜିନିଷସବୁ ଆଣି ମୋତେ ଦୁଃଖିତ କରୁଛନ୍ତି । କାମିନୀ ଏବଂ କାଞ୍ଚନ ହେଉଛି ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଏବଂ ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ବାବା ଦୁଇଟି ପାଠଶାଳା ଖୋଲିଥିଲେ । ଯଥା: ଦକ୍ଷିଣା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଏବଂ ରାଧାକୃଷ୍ଣମାଇଙ୍କ ଘରକୁ ପଠାଇବା । ଏହି କଥାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଯେ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତମାନେ ଏହି ଦୁଇଟି ଆସକ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେଣି କି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଯିଏ ଆସୁଥିଲା ସେ ତାଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ମାଗୁଥିଲେ ଏବଂ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ମାଇଙ୍କ ଘରକୁ ପଠାଉଥିଲେ । ଯଦି ସେମାନେ ଏହି ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲେ ତାହେଲେ କାମିନୀ ଏବଂ କାଞ୍ଚନର ଆସକ୍ତିରୁ ସେମାନେ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିଲା । ଏହାପରେ ବାବାଙ୍କ କୃପା ଓ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ସେମାନଙ୍କର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ନିଶ୍ଚିତ ହେଉଥିଲା ।

ଶ୍ରୀ ଦେବ ଗୀତା ଏବଂ ଉପନିଷଦରୁ ସାରକଥା ସଂଗ୍ରହ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ତୀର୍ଥସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ପୂଜ୍ୟ ସନ୍ଥଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବା ଦାନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅନନ୍ୟ । ଶିରିଡ଼ି ଏବଂ ଶିରିଡ଼ିର ପ୍ରମୁଖ ଦେବତା ସାଇବାବାଙ୍କଠାରୁ ମହାନ୍ ଆଉ କିଏ ଅଛି ?

ଶ୍ରୀ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ସାଇନାଥାର୍ପଣମସ୍ତୁ । ଶୁଭଂ ଭବତୁ ।।